

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยราชวงศ์ฉินถึงราชวงศ์หยวน (221 ปีก่อน ค.ศ. - ค.ศ.1368)¹

พิภู บุษบก² และศุภการ สิริไพศาล³

บทคัดย่อ

หลักฐานเอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณแสดงให้เห็นว่าจีนรู้จักและคุ้นเคยกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน จนเมื่อเข้าสู่สมัยราชวงศ์ฮั่นในยุคจักรพรรดิอันอู่ดี การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัฐโบราณต่าง ๆ ขยายไปไกลถึงชายฝั่งตอนใต้ของอินเดีย ดังปรากฏว่า รัฐหรงจื่อ ซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งอยู่บริเวณรัฐทมิฬนาฑูปัจจุบันมาถวายบรรณาการต่อราชสำนักฮั่น ขณะที่จีนก็มีการส่งขันทูออกเดินทางทางทะเลรอบแรมไปติดต่อซื้อขายสินค้ากับดินแดนต่าง ๆ นับเป็นการติดต่อค้าขายระยะแรกเริ่ม รวมถึงการปรากฏตัวของระบบบรรณาการ โดยระบบดังกล่าวกลายมาเป็นรูปแบบการติดต่อสัมพันธ์หลักที่จีนกำหนดให้ทุกชาติต้องติดต่อกับตนเอง ซึ่งทุกชาติต้องยอมรับอำนาจความยิ่งใหญ่ด้วยการมาถวายบรรณาการเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อจีน ขณะที่จีนจะมอบผลประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาล และส่วนใหญ่จะไม่มีการแทรกแซงทางการเมืองใด ๆ รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นการติดต่อสัมพันธ์แบบที่ต่างฝ่ายต่างสมประโยชน์ จีนได้แสดงความป็นมหาอำนาจเหนือรัฐรายรอบ ขณะที่รัฐต่าง ๆ ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจเมื่อเข้าสู่ราชวงศ์หยวน ภายใต้ความพยายามขยายอำนาจทางการเมืองออกไปอย่างกว้างขวาง ระบบบรรณาการถูกนำมาบังคับใช้เพื่อให้รัฐน้อยใหญ่เข้ามาอ่อนน้อมต่อราชสำนักมองโกล และเนื่องด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แฝงอยู่กับระบบบรรณาการ ส่งผลให้รัฐต่าง ๆ ยอมเข้ามาอ่อนน้อมต่อมองโกลแต่โดยดี นับเป็นจุดเริ่มต้นของความรุ่งเรืองของการค้าบรรณาการตั้งนั้นเป็นต้นมาก่อนจะเสื่อมลงในปลายสมัยราชวงศ์ชิง

คำสำคัญ : 1. การค้าทางทะเล 2. ระบบบรรณาการ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การแปลและศึกษาเอกสารจีนโบราณเกี่ยวกับไทยในบริบทของเส้นทางสายไหม” สนับสนุนโดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

² อาจารย์ ดร. ประจักษ์วิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล : p.boosabok@yahoo.com โทร : 08 4149 7111

³ รองศาสตราจารย์ นักวิชาการอิสระ อีเมล : s_siripaisan@hotmail.com โทร : 08 1957 0372

Trade relation between China and Southeast Asia in Qin dynasty to Yuan dynasty (221 BC - 1368 AD)⁴

Pipu Boosabok⁵ and Supakarn Siripaisarn⁶

Abstract

Ancient Chinese historical documents reveal that China has been on intimate terms with Southeast Asia at least since Qin dynasty. The relations between China and various ancient states expanded to the coast of India in Han dynasty during the time of Emperor Wudi of Han. It appears that Huangzhi, which is assumed to be located in Tamil Nadu, sent tributary missions to Han Court, while China dedicated eunuchs to sail for trading with varied lands. This is considered as the initial trading, which includes the arrival of tributary system. The tributary system became a significant custom when contacting, which China required all states to practice. Therefore, all states must accept China's requirement by offering tributes to show their submissiveness in return of great economic benefits that China rewarded them without any political intervention. Such relationship offered mutual benefit. China showed that it had the authority over the surrounding states; however, those states gained the economic benefits from China. During Yuan dynasty when China attempted to expand political power, the tributary system was used to enforce all states to behave respectfully to Mongol court. Due to the economic benefit that came with the tributary system, several states submitted to Mongol without any resistance. This is the initial period of prosperity of tributary trade before it degenerates at the end of Qing dynasty.

Keywords: 1. Maritime trade 2. Tributary system

⁴ This article is part of research titled "The Translation into Thai and Study of Ancient Chinese Records Relating to Thailand in Connection with the Maritime Silk Road" supported by The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre

⁵ Instructor, Ph.D., Department of History, Faculty of Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.

Email address: p.boosabok@yahoo.com Tel: 08 4149 7111

⁶ Associate Professor, Independent Scholar, Thailand. Email address: s_siripaisan@hotmail.com Tel: 08 1957 0372

บทนำ

ภายใต้พัฒนาการอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดดของสาธารณรัฐประชาชนจีนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังกล่าว ปฏิเสธมิได้ว่าทั้งสองดินแดนต่างมีประวัติศาสตร์ของการปฏิสัมพันธ์กันหลากหลายด้านมาอย่างยาวนาน ทั้งในเชิงเกื้อหนุนกันทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม มีการส่งบรรณาการติดต่อค้าขายและถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันมาตั้งแต่ยุคโบราณ อีกทั้งยังมีชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน กระทั่งกลายเป็นพลวัตหนึ่งของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบันถึงวัฒนธรรมจีนและคนจีนในทั่วทุกดินแดน ที่สำคัญคือการเดินทางเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นประจำกระทั่งกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของผู้นำและบุคคลสำคัญของจีนหลายรุ่น เช่นเดียวกับบรรดาผู้นำของชาติต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สลับผลัดเปลี่ยนกันเดินทางเยือนจีนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้น อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากปฏิสัมพันธ์ในเชิงเกื้อหนุนกันดังที่กล่าวมาข้างต้น ความขัดแย้งก็เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังปรากฏหลักฐานประวัติศาสตร์ที่กองทัพจีนรุกรานเข้ามาในภูมิภาคนี้หลายครั้งหลายยุคสมัย กระทั่งในปัจจุบันที่แม้ว่าโลกจะอยู่ภายใต้บรรยากาศแห่งการค้า การลงทุนที่ทุกประเทศมีกฎกติกาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่ก็ยังคงปรากฏสัญญาณแห่งความขัดแย้งและการคุกคามที่มีต่อกันอยู่เป็นระยะ ๆ ดังเช่นความขัดแย้งระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในกรณีพิพาทแย่งชิงกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ระหว่างจีนกับเวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซียและบรูไน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนาม ที่ส่งสมความไม่พอใจจีนมายาวนาน กระทั่งบันทึกไว้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แห่งชนชาติ

ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นประเด็นน่าสนใจและเป็นที่มาของความมุ่งหมายในการศึกษาและนำเสนอภาพกว้างของปฏิสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติและมุมมองของจีนในฐานะมหาอำนาจที่มีต่อดินแดนต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ รวมถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์และการปรับตัวของดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อจีนในฐานะผู้น้อย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจในอิทธิพลและวัฒนธรรมจีนที่ฝังรากลึก กระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของบริบทประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การค้าทางทะเล : จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์สมัยราชวงศ์ฉินถึงราชวงศ์ฮั่น

จีนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ตั้งแต่ประมาณ 2,100 ปีก่อนคริสตกาล โดยปรากฏเรื่องราวของราชวงศ์เซี่ย (夏, Xia dynasty, ประมาณ 2100 - 1600 ปีก่อน ค.ศ.) ซึ่งมีอาณาบริเวณสองฟากฝั่งที่ราบลุ่มแม่น้ำหวงเหอ หรือ แม่น้ำเหลือง (黄河, Yellow River) ทางภาคเหนือ แม้ว่าหลักฐานเรื่องราวของราชวงศ์ยุคแรก ๆ ของจีนจะมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าปกรณัมที่คลุมเครือ และขาดหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างเพียงพอ มารองรับ แต่ก็ถือได้ว่าอารยธรรมลุ่มแม่น้ำหวงเหอของชาวจีนได้เริ่มต้นขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ในช่วงประมาณสองพันปีแรก ที่อารยธรรมจีนถือกำเนิดและดำรงอยู่นี้ ชาวจีนให้ความสำคัญกับการสร้างบ้านแปงเมือง และช่วงชิงอำนาจการเมือง เพื่ออ้างสิทธิความชอบธรรมปกครองดินแดนอันอุดมสมบูรณ์แห่งนี้ ความสนใจของชาวจีนในช่วงยุคเริ่มแรกจึงมุ่งเน้นกิจการภายในของตนเองเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสรรคอารยธรรม การค้าขายภายในของรัฐต่าง ๆ ในดินแดนจีน หรือกระทั่งการส่งสมภูมิปัญญาความรู้โดยบรรดานักปรัชญาเมธีจีนทั้งหลาย กระทั่งเมื่อเข้าสู่ช่วงศตวรรษแรก จีนได้รวมตัวอย่างเป็นปึกแผ่นจากเหนือจรดใต้ จากตะวันออกถึงตะวันตก

ครอบคลุมพื้นที่ราบภาคกลางของแม่น้ำหวงเหอและแยงซี ซึ่งรู้จักกันดีในนามราชวงศ์ฉิน (秦, Qin dynasty, 221 - 206 ปีก่อน ค.ศ.) อันเป็นการเริ่มต้นยุคจักรวรรดิจีน โดยการนำของจักรพรรดิฉินสื่อหวาง หรือฉินซีฮ่องเต้ (秦始皇, Qin Shi Huang) (Twitchett, & Loewe, 1986)

ในสมัยราชวงศ์ฉินนี้ เขตแดนของจีนได้มาจรดกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่บริเวณภาคเหนือของเวียดนามในปัจจุบัน โดยกองทัพฉินได้ยกเข้ามาตีพวกเยว่ (越, Yueh) ผ่านมณฑลกลวงซี (廣西, Guangxi) เข้าสู่ลุ่มแม่น้ำแดง และมาถึงทะเลใต้หรือหนานไห่ (南海, Nanhai) เป็นครั้งแรก การเดินทางไกลของกองทัพฉินนี้ ได้ทำให้เกิดประสบการณ์แปลกใหม่ในหมู่ชาวจีน โดยเฉพาะการพบเจอกับผู้คนต่างวัฒนธรรมและทรัพยากรต่างถิ่นที่คนจีนไม่คุ้นเคยหรือพบเห็น ชื่อหมาเชียน (司馬遷, Ssu-ma Chien, ประมาณ 145 - 86 ปีก่อน ค.ศ.) นักประวัติศาสตร์ชาวจีนผู้โด่งดัง ได้บันทึกเรื่องราวในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 1 ถึงดินแดนโพ้นทะเลอันห่างไกลแห่งนี้ (เวียดนาม) ไว้ว่า เป็นศูนย์รวมของสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น นอแรด งาช้าง กระดองเต่า ไข่มุก ผลไม้ ผักต่าง ๆ และของป่าหายาก ในศตวรรษต่อมาปานกุ (班固, Ban Gu, ค.ศ. 32 - 92) นักประวัติศาสตร์ชาวจีนสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออกก็ได้บันทึกไว้ว่า ดินแดนทะเลใต้มีเงินและทองแดง ซึ่งพ่อค้าจีนเกือบทุกคนที่เข้ามาค้าขายในดินแดนนี้ล้วนประสบความสำเร็จมั่งคั่งร่ำรวยเป็นส่วนใหญ่ (Gungwu, 1958) ด้วยความมั่งคั่งนี้เองที่ทำให้ราชวงศ์ฉินตัดสินใจขยายอำนาจของจีนลงมาถึงดินแดนทางใต้ ทั้งทางบกโดยกองทัพ และทางทะเลโดยบรรดาพ่อค้า อันเป็นจุดเริ่มต้นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังเป็นการเริ่มต้นการคมนาคมทางทะเลระหว่างจีนกับรัฐอื่น ๆ อีกด้วย หลักฐานสำคัญที่กล่าวถึงการเดินเรือในสมัยฉินคือ ราชโองการของจักรพรรดิฉินสื่อหวาง ผู้ทรงปกครองจีนอย่างเข้มงวดและโหดเหี้ยม ทรงต้องการที่จะปกครองแผ่นดินจีนตลอดกาล จึงมีบัญชาให้สิ่วฝู (徐福, Hsu Fu) แม่ทัพคนสนิทของพระองค์เดินเรือออกไปดินแดนโพ้นทะเลเพื่อตามหาเซียนและยาอายุวัฒนะ

สมัยราชวงศ์ฮั่น (Han dynasty, 202 ปีก่อน ค.ศ. - ค.ศ. 220) การเดินทางทางทะเลของจีนได้ขยายออกไปไกลถึงปลายสุดทางใต้ของอินเดียและผ่านเมืองท่าหลายเมืองของรัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยในรัชกาลฮั่นอู่ตี้ (漢武帝, Emperor Wu of Han, 140 - 86 ปีก่อน ค.ศ.) ได้มีเอกสารบันทึกเส้นทางเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลผ่านเมืองท่าต่าง ๆ โดยเริ่มจากเมืองท่าสุเหวิน (徐聞, Hsu-wen) เหวผู้ (合浦, Ho-p'u) ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลมณฑลกลวงตุง (廣東, Guangdong) ตรงข้ามฝั่งทะเลกับเมืองฮานอย (Hanoi) จากนั้นแล่นเลียบลงไปทางใต้ของโคชินจีน (Cochin China) ถึงอ่าวไทยต่อไปถึงเมืองท่าฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรลายุตตอนบน จากนั้นเดินทางบกข้ามคาบสมุทรไปขึ้นเรือที่เมืองท่าที่ตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรเพื่อเดินทางต่อไปยังหวงจื่อ (黃支, Huangzhi) ดินแดนทางใต้ของอินเดีย เอกสารสมัยราชวงศ์ฮั่นยังระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเมืองต่าง ๆ ที่เรือจีนแวะผ่านนี้ได้เคยส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่ราชสำนักฮั่น และราชสำนักจีนก็ได้ส่งคนเดินทางเข้ามาในดินแดนแถบนี้โดยอาศัยเรือของพ่อค้าพื้นเมืองชาวมลายู เพื่อมาซื้อสินค้าตามคำสั่งของราชสำนัก ได้แก่ ไข่มุก แก้วหลากสี หินหายาก นุ่น งาช้าง นอแรด และของแปลก ๆ โดยจีนนำทองคำและผ้าไหมมาแลกเปลี่ยน บันทึกยังกล่าวอีกว่าการเดินทางมาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องใช้เวลาหลายปีในการเดินทางไปและกลับรวมถึงต้องเผชิญกับพายุคลื่นลมที่รุนแรงอีกด้วย (Gungwu, 1958) รายละเอียดการติดต่อสัมพันธ์ข้างต้นปรากฏในประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฮั่นฉบับหอหลวง หรือ ฮั่นชู (漢書, Book of Han) ความว่า

จากด้านชายแดนรื่อหนาน (日南) สุเหวิน (徐聞) และเหอผู่ (合浦) เดินทางโดยเรือประมาณ 5 เดือน มีรัฐตูหยวน (都元國) เดินทางโดยเรือต่อไปประมาณ 4 เดือน มีรัฐอีหลุมัว (邑盧沒國) เดินทางโดยเรือต่อไปอีกประมาณ 20 วันเศษ มีรัฐฉินหลี่ (諶離國) เดินทางต่อไปประมาณ 10 วันเศษ มีรัฐฟูกานตูหลู (夫甘都盧國) จากรัฐฟูกานตูหลูเดินทางโดยเรือประมาณ 2 เดือน มีรัฐหวงจื่อ (黃支國) ขนบธรรมเนียมประเพณีของราษฎรคล้ายกับแคว้นจูหย่า (珠厓) รัฐหวงจื่อมีอาณาเขตกว้างใหญ่ ราษฎรอยู่อาศัยหนาแน่น อุดมด้วยสิ่งของหายาก ถวายบรรณาการ (ต่อราชสำนักจีน) มาตั้งแต่สมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ มีขุนนางตำแหน่งล่าม สังกัดสำนักขันที เดินทางพร้อมไพร่พลที่ถูกเกณฑ์ให้ออกทะเลไปหาซื้อไข่มุก ไพฑูรย์ หินประหลาด และสิ่งของหายาก โดยนำทองคำและผ้าแพรพรรณไปด้วย ทุกดินแดนที่แวะเวียนไปต่างก็มีอบอาหารและสิ่งของ อีกทั้งเรือสินค้าของพวกอนารยชน ยังพาไปส่งยังที่หมาย แต่ก็มีพวกที่เห็นแก่ผลประโยชน์ทางการค้าได้ฆ่าและปล้นสะดมเอาทรัพย์สินไป ทั้งนี้ที่เผชิญกับคลื่นลมและพายุจนจมน้ำตาย ผู้ที่รอดพ้นเพศภัยมาได้ต้องรอนแรมเป็นเวลาหลายปีกว่าจะเดินทางกลับมาถึง ไข่มุกขนาดใหญ่สุดเล็กกว่า 2 ชุ่น รัชศกหยวนสือ (元始) รัชสมัยจักรพรรดิฮั่นผิงตี้ (漢平帝) หวางหม่าง (王莽) สำเร็จราชการแผ่นดิน ต้องการแสดงอำนาจบาปมี จึงมอบของกำนัลจำนวนมาก แก่กษัตริย์แห่งรัฐหวงจื่อ โดยให้ส่งคณะทูตมาถวายบรรณาการ จากรัฐหวงจื่อเดินทางโดยเรือประมาณ 8 เดือนถึงผิงจง (皮宗) เดินทางโดยเรือต่อไปอีกประมาณ 2 เดือนถึงเขตแดนรื่อหนานและเซียงหลิน (象林) ทางใต้ของรัฐหวงจื่อ มีรัฐอีเจินปู้ (已程不國) ขุนนางล่ามราชวงศ์ฮั่นเดินทางกลับจากรัฐแห่งนี้ (Ban, 1962: 1671)

จากบันทึกข้างต้นพบว่า สมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ รัฐหวงจื่อ ซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งอยู่บริเวณเมืองกาญจิปูรัม (Kanchipuram) รัฐทมิฬนาฑู (Tamil Nadu) ทางชายฝั่งตอนใต้ของอินเดียในปัจจุบัน มาติดต่อถวายบรรณาการต่อราชสำนักฮั่น ความดังกล่าวแสดงนัยยะให้เห็นถึงความกว้างขวางของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างจีนสมัยโบราณกับรัฐที่มีที่ตั้งอยู่ไกลถึงชายฝั่งอินเดีย โดยเดินทางผ่านรัฐต่าง ๆ ที่อยู่ตามแนวชายฝั่งของคาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะเดียวกัน ยังแสดงให้เห็นถึงการยอมรับอำนาจจีน จากการเข้าถวายบรรณาการต่อราชสำนักฮั่น ซึ่งการติดต่อสัมพันธ์รูปแบบดังกล่าวกลายเป็นรูปแบบหลักที่ราชสำนักจีนใช้ติดต่อกับรัฐต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบ

ระบบบรรณาการ : พันธกรณีความสัมพันธ์

นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน จีนถือว่าตนเองเป็นอารยธรรมของโลกที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ในระดับสูง จึงทำให้จักรวรรดิจีนโบราณตั้งตนเป็นมหาอำนาจของโลกตะวันออก ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัฐต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ชาวจีน (ชาวฮั่น) นั้น จีนถือธรรมเนียมปฏิบัติจากอิทธิพลความคิดของลัทธิขงจื๊อที่ว่าจีนเป็นศูนย์กลางของอำนาจและอารยธรรมโลกในท่ามกลางดินแดนอื่น ๆ ที่มีความเจริญด้อยกว่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จีนเป็นอาณาจักรกลาง (จงกั๋ว, 中國) ที่มีวัฒนธรรมและอารยธรรมที่สูงส่ง ไม่มีแว่นแคว้นดินแดนใดที่จะมีอารยธรรมเทียบเท่าจีน ดังนั้นรัฐและแว่นแคว้นดินแดนอื่นจึงต้องเข้ามาสวามิภักดิ์ขึ้นน้อมต่อจีน ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความเปลี่ยนแปลงและความเจริญรุ่งเรือง โดยมีจีนเป็นผู้แนะนำสั่งสอน รัฐและแว่นแคว้นดินแดนต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องยอมรับความเป็นใหญ่กว่าของจีน และจะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายจักรพรรดิจีนตามกำหนดและปฏิบัติตามธรรมเนียม พิธีกรรมและคำสั่งของจีนอย่างเคร่งครัด จึงจะมีสิทธิติดต่อกับจีนได้ และในฐานะที่จีนเป็นรัฐที่ใหญ่กว่าก็จะให้ความช่วยเหลือคุ้มครองดินแดนเล็ก ๆ ที่อยู่รายรอบเหล่านี้ รวมทั้งให้ผลประโยชน์อื่น ๆ ทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับ

ดินแดนต่าง ๆ ในสมัยก่อนจึงดำเนินภายใต้ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ (tributary relation) ซึ่งประกอบด้วยธรรมเนียม กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่จีนกำหนดขึ้น โดยมีข้อปฏิบัติหลักคือการส่งทูตและของบรรณาการมีค่าต่าง ๆ เข้ามาถวายจักรพรรดิจีนหรือที่ไทยเรียกว่า “จิ้มก้อง” ตามเวลาหรือโอกาสสำคัญ ๆ ที่จีนกำหนด

ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการที่จีนกำหนดขึ้นนี้ มีความมุ่งหมายที่จะแสดงแสนยานุภาพความเป็นใหญ่กว่าเหนือชนชาติใด ๆ เป็นหลัก ทั้งนี้จีนได้แบ่งรัฐต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือดินแดนที่จีนกำกับควบคุมอย่างใกล้ชิดและเข้าแทรกแซงกิจการภายในอยู่บ่อยครั้ง เช่น เกาหลี เวียดนาม ทิเบต และแคว้นแคว้นต่าง ๆ ทางภาคตะวันตกของจีน ซึ่งจีนถือว่าเป็นดินแดนที่รับเอาอารยธรรมจากจีนไปโดยตรงจึงมีพันธกรณีที่ต่อจีนอย่างใกล้ชิด แต่จะได้รับสิทธิพิเศษจากจีนมากกว่าดินแดนห่างไกล กลุ่มที่สองเป็นดินแดนที่อยู่ในความควบคุมดูแลแต่ตั้งอยู่ห่างจากจีน คือ ดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งยอมรับความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการและยอมให้จีนเป็นใหญ่เหนือกว่า ดังนั้น จีนจึงไม่เข้าแทรกแซงกิจการภายในของรัฐต่าง ๆ เหล่านี้หากไม่จำเป็น ยกเว้นสมัยราชวงศ์หยวนและกรณีเวียดนามดังที่กล่าวไว้ข้างต้น กับกรณีของพม่าที่ทำสงครามกับจีนในสมัยราชวงศ์ชิงเพราะปัญหาเรื่องชายแดน ซึ่งต่อมาก็ตกลงกันได้ กลุ่มสุดท้ายที่จีนจัดลำดับ คือ ดินแดนห่างไกลที่ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันหรือดินแดนที่จีนไม่รู้จักร

บรรดาเจ้าผู้ปกครองแคว้นแคว้นห่างไกลทั้งหลายซึ่งติดต่อกับจีนในสมัยโบราณต่างยอมรับความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการที่จีนกำหนดขึ้น ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่มุ่งหวังผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการค้าที่จะได้รับกลับมาเป็นสำคัญ ด้วยความที่จีนเป็นรัฐใหญ่มีความมั่งคั่งร่ำรวยทางเศรษฐกิจ มีทรัพยากรมากมายหลายอย่างซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดการค้าระหว่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันจีนก็เป็นแหล่งรับซื้อสินค้ารายใหญ่จากรัฐอื่น ๆ ดังนั้นรัฐและแคว้นดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะรัฐที่มีดินแดนห่างไกลจากจีนรวมทั้งรัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงยอมรับในความสัมพันธ์ระบบบรรณาการดังกล่าวเพื่อแลกกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมหาศาลที่จะได้รับ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์จีน ได้สรุปความเห็นที่ตรงกันว่า “...การได้รับอนุญาตให้ค้าขายโดยตรงกับจีนภายหลังการถวายเครื่องราชบรรณาการเป็นสิ่งดึงดูดใจดินแดนโพ้นทะเลทั้งหลายอย่างมาก และสามารถกล่าวได้ว่า ในขณะทูตส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าร่วมอยู่ในคณะด้วยเสมอ ซึ่งพวกพ่อค้าเหล่านี้มีจุดประสงค์สำคัญที่จะแสวงหาสิทธิพิเศษต่าง ๆ ทางการค้า” (Fairbank, 1953)

การขยายตัวของความสัมพันธ์ระบบบรรณาการสมัยสามก๊กถึงราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 220 - 1368)

ในสมัยสามก๊ก (三國時代, The Three Kingdoms, ค.ศ. 220 - 265) แคว้นเว่ย (魏, Wei, ค.ศ. 220 - 266) ที่ปกครองดินแดนภาคเหนือและภาคตะวันตกได้เข้าควบคุมเส้นทางแพรไหมและเส้นทางเอเชียกลางทั้งหมด ส่งผลให้ฮั่นหรือแคว้นอู๋ (東吳, Wu, ค.ศ. 222 - 280) ซึ่งปกครองดินแดนภาคกลางและภาคใต้มาจนถึงตั้งเกี๋ยและอันหนัมต้องเข้าควบคุมดินแดนชายฝั่งทะเลไว้ เพราะเป็นเส้นทางเดียวที่ใช้ติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งส่งผลให้การค้าขายกับดินแดนโพ้นทะเลยังคงดำเนินต่อไป โดยมีแคว้นอู๋เป็นผู้ผูกขาดการค้าเป็นหลัก ซุนกวน (孫權, Sun-Ch'uan) ผู้ปกครองแคว้นอู๋ได้สนับสนุนให้มีการค้าขายกับดินแดนโพ้นทะเลที่ไกลออกไป และทำการรวมดินแดนแถบทะเลตะวันออก (กวางตุ้ง กวางสี ตั้งเกี๋ย อันหนัม) จัดตั้งเป็นหน่วยการปกครองเดี่ยวเรียกว่าเจียวโจว (交州, Chiao Chou) การรวมดินแดนนี้เกิดขึ้นเพื่อความมุ่งหมายจากประโยชน์ทางการค้า

ทางทะเลกับดินแดนทะเลใต้เป็นหลัก ส่งผลให้ราชสำนักอยู่ค้าขายทางทะเลได้อย่างสะดวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ในรัชกาลของซุนกวน (ค.ศ. 222 - 252) แคว้นอู่ยังได้ส่ง จูยिंग (朱應, Zhu Ying) และคังไถ่ (康泰, Kang Tai) นำคณะทูตจากราชสำนักอู่ เดินทางมาอาณาจักรฟูนัน (扶南, Funan) เมื่อประมาณ ค.ศ. 250 นับเป็นคณะทูตอย่างเป็นทางการจากจีนชุดแรกที่เข้ามาติดต่อกับรัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเดินทางมาฟูนานในครั้งนี้ของคณะทูตจีนได้ผ่านอาณาจักรจัมปาซึ่งกำลังเติบโตขึ้นอีกด้วย (Gungwu, 1958)

หลังสมัยสามก๊ก จีนกลับมารวมกันเป็นปึกแผ่นอีกครั้งในช่วงเวลาสั้น ๆ สมัยราชวงศ์จิ้นตะวันตก (西晉, Western Jin, ค.ศ. 265 - 317) ต่อมาพื้นที่ทางภาคเหนือถูกยึดครองโดยชนเผ่าเร่ร่อนหลายเผ่าที่เข้ามาตั้งหลายอาณาจักร ทำให้ราชวงศ์จิ้นต้องอพยพพลมาทางใต้และตั้งเมืองหลวงอยู่ที่เมืองเจี้ยนคัง (建康, Jiankang) ตั้งเป็นราชวงศ์จิ้นตะวันออก (東晉, Eastern Jin, ค.ศ. 317 - 420) แม้ว่าการเมืองภายในของจีนจะแตกแยกวุ่นวายและมีสถานะที่ไม่มั่นคง แต่การค้าขายทางทะเลกลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นมากกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะพื้นที่ทางใต้ และแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกไม่ได้อยู่ในความสนใจของบรรดาขุนศึกที่ต่างทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของอู่อารยธรรมจีน บรรดาเมืองทางใต้จึงไม่ได้รับผลกระทบมากนักจากสงครามกลางเมือง ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์จิ้นถึงสมัยราชวงศ์เหนือและใต้ (南北朝, Northern and Southern dynasties, ค.ศ. 420 - 589) โดยในสมัยนั้นได้ปรากฏหลักฐานการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์เหลียง (梁, Liang dynasty, ค.ศ. 502 - 557) ซึ่งเป็นราชวงศ์หนึ่งของราชวงศ์ฝ่ายใต้ และตั้งอยู่ติดกับชายฝั่งทะเลตะวันออกของจีนกับรัฐโบราณบนดินแดนส่วนคาบสมุทรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ฟันปัน (盤盤, Pan Pan) หลางหยาชิว (狼牙修, Langyaxiu) ฟูนาน เป็นต้น หนังสือประวัติศาสตร์ราชวงศ์เหลียง ฉบับหอหลวง หรือ เหลียงชู (梁書, Book of Liang) บันทึกว่ารัฐฟันปันเคยแต่งตั้งทูตมาถวายบรรณาการยังราชสำนักเหลียงรวม 5 ครั้ง ได้แก่ ค.ศ. 529, 532, 533, 540 และ 551 (Silian, 1973: 74, 76, 78, 84, 117) ขณะที่ หลางหยาชิวแต่งตั้งทูตไปถวายบรรณาการต่อราชสำนักเหลียง 2 ครั้งใน ค.ศ. 515 และ 531 (Silian, 1973: 55, 75) นอกจากนี้ เอกสารชุดเดียวกันยังบอกเล่าเรื่องราวของกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรฟูนัน 2 พระองค์ คือ ฟานมาน (范蔓, Fan Man) และเจียวเฉินรุ (橋陳如, Qiaochenru) ดังมีเนื้อความว่า

(กษัตริย์แห่งฟูนัน) ฟานคัง (盤况) สวรรคตเมื่อพระชนมายุ 90 ชันษาเศษ ฟานผาน (盤盤) พระโอรสองค์กลางขึ้นเสวยราชย์ต่อมา โดยมีฟานมาน แม่ทัพใหญ่ดูแลบริหารราชกิจทั้งปวง ฟานผานสวรรคตหลังเสวยราชย์ 3 ปี ราษฎรพร้อมใจกันยกฟานมานขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ต่อมา ฟานมานซึ่งเป็นนักรบที่เข้มแข็งและมีสติปัญญาความสามารถได้นำทัพเข้าตีดินแดนโดยรอบจนยอมเข้าสวามิภักดิ์ด้วยทั้งสิ้น จึงสถาปนาตนเองเป็นมหาราชแห่งฟูนาน จากนั้นได้สั่งการให้ต่อเรือขนาดใหญ่ออกทะเลจ้างให้ (涨海) เข้าตีชิวีตูหลุน (屈都昆) จิว จื่อ (九稚) เตียนซุน (典孙) และดินแดนอื่นๆ กว่า 10 แห่ง ขยายอาณาเขตออกไปหาหกพันลี้ ต่อมาจะยกทัพเข้าตีรัฐจินหลิน (金隣國) แต่ล้มป่วยลง จึงให้จินเซิง (金生) รัชทายาทนำทัพแทน....เจียวเฉินรุ กษัตริย์ที่สืบราชสมบัติต่อจากฟานซวิน (范尋) เดิมเป็นพราหมณ์จากอินเดีย มีเทพมาทนายทักว่า “จะได้เป็นกษัตริย์แห่งฟูนาน” เจียวเฉินรุปิติยินดี จึงเดินทางลงใต้มาถึงฟานผาน เมื่อชาวฟูนานทราบข่าว ต่างพร้อมใจกันสนับสุนนยกให้เป็นกษัตริย์ด้วยความยินดี ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นแบบอินเดีย (Silian, 1973: 788-789)

การปรากฏรายละเอียดความสัมพันธ์ดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างราชสำนักจีนและรัฐต่าง ๆ บนภาคพื้นสมุทรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การศึกสงครามที่ปรากฏตลอดสมัยราชวงศ์

เหนือและใต้ ไม่ได้ส่งผลต่อการติดต่อสัมพันธ์และการค้าของอาณาจักรที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งตอนใต้ของจีน ดังนั้น การค้าระหว่างพ่อค้าจีนทางใต้กับรัฐโบราณโพ้นทะเลจึงดำเนินต่อไป รวมถึงมีความก้าวหน้าที่สำคัญคือ มีการอพยพย้ายถิ่นของบรรดาพ่อค้าจีนจากทางใต้เข้าไปตั้งถิ่นฐานเพื่อค้าขายในดินแดนทะเลใต้ หลักฐานชิ้นสำคัญของการติดต่อระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสมัยนี้คือ บันทึกของภิกษุฟาเสียน (法顯, Fa-hsien) ชื่อ “ฝัวกั๋วจี้” หรือ “ฝ่าเสียนจ้วน” ที่เดินทางโดยทางบกไปสืบทอดศาสนาที่อินเดีย ขากลับใน ค.ศ. 414 ได้ล่องเรือกลับเมืองจีนระหว่างทางใต้แวะผ่านเมืองท่าสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ เมืองท่าของ รัฐเยห์-โป-ติ (Yeh-p'o-ti) และได้บันทึกไว้อย่างชัดเจนว่า มีชุมชนชาวจีนและพ่อค้าจีนจำนวนมากตั้งมั่นอยู่ในเกาะชวาและอีกหลายเมืองในดินแดนทะเลใต้ ฟาเสียนยังระบุอีกว่าจากเมืองท่าเยห์-โป-ติ สามารถแล่นเรือกลับไปถึงเมืองกวางโจวใช้เวลา 50 วัน นอกจากนี้เอกสารจีนยังระบุอีกว่าใน ค.ศ. 419 อันเป็นปีสุดท้ายของราชวงศ์จิ้นตะวันออก คณะทูตจากลังกา อินเดียและรัฐในแถบหมู่เกาะทะเลใต้ได้ส่งทูตเข้ามาถวายบรรณาการเป็นระยะ ๆ ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงว่าเมืองท่าต่าง ๆ ในหมู่เกาะทะเลใต้กำลังเติบโตขึ้น โดยใช้เส้นทางผ่านช่องแคบมะละกา บันทึกจีนยังกล่าวไว้อีกว่า คณะทูตจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เข้ามาถวายบรรณาการระหว่าง ค.ศ. 420 - 459 จำนวน 32 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นรัฐที่มาจากแผ่นดินใหญ่โดยเฉพาะทูตจาก ฟูนัน และจัมปา (หลินอี้) ที่เข้ามาอย่างสม่ำเสมอ เพราะการค้ากำลังเจริญรุ่งเรืองอย่างเต็มที่ (Fairbank, 1953)

จักรวรรดิจิ้นกลับมาเป็นปึกแผ่นอีกครั้งในสมัยราชวงศ์สุย (隋, Sui dynasty, ค.ศ. 581 - 618) ซึ่งแม้จะปกครองจีนในช่วงเวลาสั้น ๆ แต่การรวมแผ่นดินทางเหนือซึ่งถูกตัดขาดจากสินค้าทางใต้มานานกว่าสามร้อยปี ทำให้มีความต้องการสินค้าอย่างมาก ประกอบกับการย้ายเมืองหลวงจากนครฉางอานมาที่หลัวหยาง (洛阳, Lo-yang) ทำให้ราชสำนักสุยต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยจำนวนมาก อีกทั้งการขุดคลองเชื่อมแม่น้ำหวงเหอกับแม่น้ำหยางจื่อ ทำให้การคมนาคมติดต่อและลำเลียงสินค้าขึ้นสู่ภาคเหนือทำได้สะดวกขึ้น กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การค้าทางทะเลกับรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รุ่งเรือง ราชวงศ์สุยได้ดำเนินการติดต่อกับรัฐโพ้นทะเลในสองลักษณะ ประการแรกคือ การค้าขายโดยอาศัยพ่อค้าจีนทางใต้และพ่อค้าชาวพื้นเมือง รวมถึงการค้าที่แฝงเข้ามาในรูปแบบของบรรณาการ โดยส่งทูตจากราชสำนักสุยเข้าไปในดินแดนต่าง ๆ เช่น ประมาณ ค.ศ. 607 ส่งฉางจุน (常駿, Ch'ang-Chun และหวางจุนเจิง (王君政, Wang Chun-cheng) เข้ามาที่รัฐเฉื่อยตู (赤土, Ch'ih tu) ซึ่งตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรมลายู รวมทั้งยังส่งคณะทูตราชวงศ์สุยเข้าไปในดินแดนที่จีนเรียกว่าเจินล่า (Zhenla) ความสัมพันธ์ลักษณะนี้เป็นเรื่องปกติที่จีนดำเนินสืบต่อมาจากราชวงศ์ก่อน ๆ กับความสัมพันธ์ประการที่สอง คือการส่งกองทัพเข้ารุกราน ซึ่งมีบันทึกไว้ว่า ใน ค.ศ. 605 ราชวงศ์สุยส่งกองทัพเรือเข้าโจมตีและยึดครองจัมปาโดยมีจุดประสงค์เพื่อควบคุมแหล่งสินค้ามีค่าจากดินแดนทะเลใต้ ความสัมพันธ์ทั้งสองลักษณะที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์สุย เป็นหลักฐานยืนยันว่าจีนให้ความสำคัญกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะที่เป็นแหล่งวัตถุดิบและตลาดสินค้าที่สำคัญของจีน (Stuart-Fox, 2000)

การค้าระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับผลกระทบกระเทือนอีกครั้งจากเหตุการณ์จลาจลผลัดเปลี่ยนอำนาจจากราชวงศ์สุยมาเป็นราชวงศ์ถัง (唐, Tang dynasty, ค.ศ. 618 - 907) ซึ่งทำให้เกิดกบฏขึ้นในมณฑลทางใต้กว่า 3 ปี จนกระทั่งราชวงศ์ถังสามารถปราบกบฏได้อย่างราบคาบใน ค.ศ. 622 การค้ากับดินแดนทะเลใต้จึงกลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง โดยใน ค.ศ. 623 คณะทูตบรรณาการสองชุดแรกจากหลินอี้ (林邑, Linyi) และเจินละ (真臘, Chenla) เดินทางเข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการต่อราชสำนักถัง ซึ่งทั้งสองรัฐต่างส่งเครื่องบรรณาการเข้ามาอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาที่ราชวงศ์ถังครองอำนาจอยู่ นอกจากหลินอี้และ

เจนละแล้ว ระหว่าง ค.ศ. 623 - 648 รัฐต่าง ๆ ได้แก่ ถัวหลัวปัวตี้ (To-lo-po-ti) หรือ ทวารวดี พันพัน จากแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Chu-Lou-mi และ Tan-Tan จากคาบสมุทรมลายู และศรีวิชัยจากหมู่เกาะ ได้ส่งคณะทูตบรรณาการเข้ามาถวายจักรพรรดิถังด้วยเช่นกัน

ราชวงศ์ถังถือเป็นยุคทองที่รุ่งเรืองสุดของอารยธรรมจีน ความมั่งคั่งและอำนาจที่ยิ่งใหญ่นี้ได้ทำให้จีนกลายเป็นศูนย์กลางของโลกตะวันออก และยังมีส่วนสำคัญต่อการเผยแพร่พุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย โดยใน ค.ศ. 671 ภิกษุอี้จิง (義淨, I-ching) ได้เดินทางออกจากเมืองกวางตุ้งเพื่อไปจาริกแสวงบุญและศึกษาพระธรรมที่ชมพูทวีป โดยเขาไปได้แวะพักอยู่ที่เมืองวิชัย (ปาเลมบังโบราณ) ของอาณาจักรศรีวิชัยนานถึง 6 เดือน จากนั้นจึงเดินทางต่อไปยังชมพูทวีป และศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยนาลันทาเป็นเวลาหลายปี เมื่อศึกษาพระธรรมจนแตกฉานแล้ว หลวงจิ้นอี้จิงได้เดินทางกลับ และแวะพักที่อาณาจักรศรีวิชัยเพื่อเผยแพร่พุทธศาสนาเป็นเวลานานหลายปี อี้จิงบันทึกไว้ว่า ภษัตริย์ศรีวิชัยได้สนับสนุนและอุปถัมภ์การเผยแพร่ศาสนาเป็นอย่างดี มีภิกษุเป็นจำนวนนับพันรูปที่ศึกษาคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นข้อมูลที่สอดคล้องกับจารึกในหลักต่าง ๆ วินัย พงศ์ศรีเพียร (Pongsripian, 2011) สรุปไว้ว่า พระราชาของศรีวิชัย (ในขณะนั้น) ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนาลัทธิมหายานเพื่อนำมนุษย์ให้หลุดพ้นความทุกข์ อี้จิงได้เดินทางกลับไปยังมณฑลกวางตุ้งช่วงสั้น ๆ ใน ค.ศ. 689 เพื่อหาผู้ช่วยในการเขียนจดหมายเหตุการณ์เดินทางไปจาริกแสวงบุญที่ชมพูทวีป และกลับมาที่ศรีวิชัยเพื่อเขียนหนังสือชื่อ “พระธรรมวินัยจากทะเลใต้” (南海寄歸內法傳, Account of Buddhism sent from the South Seas) จนสำเร็จ และฝากหลวงจิ้นต้าจิ้น (大津, Dajin) นำกลับไปเมืองจิ้นใน ค.ศ. 692 ท้ายที่สุดหลวงจิ้นอี้จิงได้เดินทางกลับไปยังเมืองจิ้นใน ค.ศ. 695 รวมเวลาที่อยู่ในศรีวิชัยนานถึง 6 ปี (ค.ศ. 689 - 695) ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีปฏิสัมพันธ์ต่อการค้าและการเผยแพร่พุทธศาสนาในลัทธิมหายาน

ในสมัยต้นศตวรรษที่ 8 อาณาจักรศรีวิชัยยังมีความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ใกล้ชิดอย่างมากกับราชวงศ์ถัง โดยใน ค.ศ. 714 รัชทายาทของศรีวิชัยได้เป็นราชทูตไปที่ราชสำนักจิ้นด้วยพระองค์เอง พร้อมทั้งได้นำเอาคนแคะ 2 คน หญิงนิโกรจากแอฟริกา 1 คน คณะดุริยางค์ 1 คณะ และนกแก้ว 5 สีจำนวนหนึ่งไปถวายในโอกาสนี้จักรพรรดิถังทรงแต่งตั้งรัชทายาทพระองค์นี้เป็น “โจวจ้าง” หรือ ขุนพลและพระราชทานตราตั้งแก่พระราชแห่งศรีวิชัยด้วย พระนามว่า “ศรีนทรรมัน” (Che-li-to-la-pa-mo) (Pongsripian, 2011: 14) อย่างไรก็ตามราชวงศ์ถังต้องประสบกับชะตากรรมเหมือนกับราชวงศ์ก่อน ๆ ของจีน คือการแย่งชิงอำนาจและกบฏที่เกิดขึ้นในมณฑลต่าง ๆ เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ราชวงศ์ถังอ่อนแอลง อันส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อการค้าและความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ การแย่งชิงอำนาจของจักรพรรดิถังเจื้อเทียน (武則天, Wu Zetian) ช่วงระหว่าง ค.ศ. 684 - 705 นำมาสู่การก่อกบฏขึ้นในหลายมณฑล รวมทั้งมณฑลทางใต้ซึ่งเป็นประตูการค้าทางทะเลของจีนกับเหตุการณ์กบฏอันลู่ซาน (安祿山, An Lushan) ระหว่าง ค.ศ. 755 - 763 ซึ่งทำให้กระทบกระเทือนต่อการติดต่อค้าขายกับดินแดนโพ้นทะเลอย่างมาก ในช่วงเวลาแห่งความวุ่นวายนี้มีเพียงหลินอี้ (จัมปา) และศรีวิชัยเท่านั้นที่ส่งทูตบรรณาการเข้ามาถวายจักรพรรดิอย่างสม่ำเสมอตลอดช่วง ค.ศ. 684 - 758 ในขณะที่เจนละกำลังตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองระหว่าง ค.ศ. 706 - 806 แบ่งออกเป็นเจนละบกและเจนละน้ำ จึงส่งทูตบรรณาการมาค่อนข้างน้อยและขาดช่วง ช่วงเวลาที่ราชวงศ์ถังเสื่อมอำนาจลงเป็นลำดับนี้เมืองท่าชายฝั่งตะวันออกของจีนถูกปล้นสะดมจากโจรสลัดชาวเป็นระยะ ๆ รวมถึงการก่อกบฏในกวางซี อันหนัม และการโจมตีชายฝั่งตั้งเกี่ยวโดยพวกหลินอี้ ส่งผลให้การค้าทางทะเลของจีนหยุดชะงัก เมืองท่าต่าง ๆ อาทิ

หยางโจว กวางโจวถูกกบฏยึดครองและเสื่อมโทรมอย่างหนัก และไม่อยู่ในฐานะที่เป็นตลาดใหญ่รองรับสินค้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อีกต่อไป การค้าทางทะเลในช่วงปลายราชวงศ์ถังจึงเป็นการค้าขนาดเล็กที่ต้องได้รับอนุญาตจากบรรดาผู้นำกบฏที่ยึดครองเมืองต่าง ๆ ในดินแดนภาคใต้ของจีน กระทั่ง ค.ศ. 907 ราชวงศ์ถังล่มสลายลงพร้อม ๆ กับการค้าทางทะเลที่เสื่อมโทรมอย่างหนัก (Pongsripian, 2011: 119-124)

จีนเข้าสู่ยุคแห่งความแตกแยกอีกครั้งในสมัยห้าราชวงศ์สิบอาณาจักร (五代十國, Five Dynasties and Ten Kingdoms period, ค.ศ. 907 - 960) ในขณะที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดการรวมตัวเป็นรัฐใหม่ที่เจริญรุ่งเรือง พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ได้ขยายอำนาจของเมืองพระนครเข้าสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา สวนทางกับอาณาจักรทวารวดีที่กำลังเสื่อมอำนาจลง ส่วนรัฐเล็ก ๆ ในคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศรีวิชัยซึ่งได้สถาปนาอำนาจควบคุมช่องแคบมะละกาและซุนดาอย่างมั่นคง ทำให้อาณาจักรศรีวิชัยเป็นดินแดนที่รุ่งเรืองมั่งคั่ง และเป็นมหาอำนาจควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างจีน - อินเดียอยู่นานกว่าสามร้อยปี ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้จักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นใต้ (南漢, Southern Han, ค.ศ. 917 - 971) ได้พยายามฟื้นฟูการค้ากับดินแดนโพ้นทะเลอีกครั้ง โดยใช้เมืองกวางโจวเป็นศูนย์กลางการค้าทางใต้ เมื่อราชวงศ์ฮั่นใต้ล่มสลายลง ราชวงศ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาปกครองจีนทางใต้ได้พยายามฟื้นฟูการค้าทางทะเลกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้ง โดยมีพัฒนาการของการค้าที่ต่อเนื่อง กระทั่งได้ขยายตัวจากการค้าชายฝั่งทะเลขนาดเล็กกระหว่างชาวจีนใต้กับชาวพื้นเมืองของดินแดนโพ้นทะเลไปเป็นการค้าระหว่างภูมิภาคที่ไกลออกไปถึงอินเดียและตะวันออกกลาง การติดต่อระหว่างจีนกับดินแดนอื่น ๆ ในช่วงเวลานี้จึงพัฒนาไปสู่การค้าข้ามมหาสมุทร ทำให้ผลิตผลและสินค้าจากตะวันตกเข้ามาสู่ตะวันออกและสินค้าจากตะวันออกแพร่หลายไปสู่ตะวันตก และมีผลอย่างยิ่งต่อการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกัน

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในรูปแบบที่พ่อค้าจีนเป็นผู้ดำเนินการค้าขายเอง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางชาวพื้นเมืองได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อจีนรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นและสถาปนาราชวงศ์ซ่ง (宋, Song dynasty, ค.ศ. 960 - 1279) ขึ้นปกครองจีน ราชวงศ์ซ่งให้ความสำคัญกับการค้าทางทะเลเป็นอย่างมาก มีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบการค้าทางทะเลโดยตรงชื่อ “ชื่อปู้ซือ” (市舶司, Bureau of Maritime Commerce) ที่เมืองกวางโจว หังโจว หมิงโจว เจียวหนิงโจว มีโจว และซีโจว ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (南宋, Southern Song, ค.ศ. 1127 - 1279) ได้จัดตั้งเพิ่มขึ้นอีกสองแห่งที่เมืองเหวินโจวและเจียงอิน โดยเฉพาะในช่วงสมัยซ่งใต้ ซึ่งเป็นช่วงที่ราชสำนักไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเส้นทางการค้าตอนเหนือ หรือเส้นทางสายไหมทางบก ที่เริ่มบุกเบิกสมัยราชวงศ์ฮั่นและรุ่งเรืองอย่างสูงในสมัยราชวงศ์ถัง จนทำให้นครฉางอัน เมืองหลวงของราชวงศ์ถังกลายเป็นนครที่เจริญและคึกคักที่สุดแห่งหนึ่งของโลกสมัยโบราณ

นับตั้งแต่เจ้าควยอิน (趙匡胤, Zhao Kuangyin, ค.ศ. 927 - 976) ก่อตั้งราชวงศ์ซ่ง บริเวณตอนเหนือยังมีชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มที่มีกำลังกล้าแข็ง สามารถสถาปนาอำนาจปกครองดินแดนส่วนหนึ่ง ได้แก่ ราชวงศ์เหลียว (Liao dynasty, ค.ศ. 916 - 1125) ราชวงศ์ซีเซี่ย (Western Xia, ค.ศ. 1038 - 1227) ราชวงศ์จิน (Jin dynasty, ค.ศ. 1115 - 1234) ราชวงศ์ต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะรุกรานและทำสงครามกันเองแล้ว ยังพยายามรุกรานดินแดนของราชวงศ์ซ่งตลอดเวลา จนราชวงศ์ซ่งต้องย้ายเมืองหลวงถอยหนีลงใต้อย่างต่อเนื่อง พื้นที่ตอนเหนือค่อย ๆ กลายเป็นดินแดนในปกครองของราชวงศ์ต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง พ่อค้าชาวจีนไม่สามารถอาศัยเส้นทางสายไหมติดต่อการค้ากับดินแดนเอเชียกลางและดินแดนอื่น ๆ ดังที่เคยเป็นมาในอดีต การค้าจึงค่อย ๆ ขยายตัวลงมาทางใต้ โดยอาศัยเส้นทางทะเลติดต่อการค้ากับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดีย อาหรับ เป็นต้น

ประกอบกับความก้าวหน้าด้านเทคนิคการต่อเรือและการเดินเรือ ทำให้พ่อค้าชาวจีนสามารถเดินเรือติดต่อค้าขายยังดินแดนที่อยู่ไกลมากกว่าในอดีต ส่งผลให้การค้าทางทะเลสมัยราชวงศ์ซ่งได้เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยมีพ่อค้าเอกชนเป็นกลุ่มหลักในการดำเนินการค้า

ความเจริญรุ่งเรืองของการค้าทางทะเลส่งผลให้ราชสำนักซ่งปรับปรุงระบบการบริหารงานของหน่วยงานซื้อข้าวซื้อให้สมบุรณ์กว่าสมัยราชวงศ์ถัง โดยมีหน้าที่เบ็ดเสร็จในการควบคุมเรือ จัดเก็บภาษี รับซื้อสินค้าและเชิญชวนพ่อค้าต่างชาติให้เข้ามาค้าขายในจีน เส้นทางการค้าทางทะเลของจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง คือ ญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดีย อาหรับ และฝั่งตะวันตกของทวีปแอฟริกา โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นเส้นทางกึ่งกลางในการผ่านไปอินเดียและอาหรับ ได้กลายเป็นดินแดนที่ราชวงศ์ซ่งให้ความสำคัญอย่างมาก ดังปรากฏคณะทูตจากจีนเข้ามาในดินแดนนี้อย่างสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับคณะทูตบรรณาการจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เดินทางไปจีนอย่างสม่ำเสมอเช่นกัน รายได้ของหน่วยงานซื้อข้าวซื้อในสมัยราชวงศ์ซ่งมีมูลค่าเท่ากับ 1 ใน 15 ของรายได้ทั้งหมดของราชวงศ์ซ่ง แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของการค้าทางทะเลและเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จีนต้องติดต่อสัมพันธ์กับชนต่างชาติ (Twitchett, 2009)

ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 12 พวกมองโกลรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและเข้ารุกรานดินแดนภาคเหนือของจีน ใน ค.ศ. 1126 เมืองไคเฟิง (開封, Kaifeng) ของราชวงศ์ซ่งตกถูกพวกมองโกลยึดครอง ทำให้ราชวงศ์ซ่งต้องอพยพลงไปยังเมืองหลวงทางใต้ที่เมืองหังโจว (杭州, Hangzhou) อันเป็นการเริ่มต้นสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 1127 - 1279 รวมเวลา 153 ปี ช่วงเวลาดังกล่าวนี ราชวงศ์ซ่งได้เร่งทำการต่อเรือเพื่อป้องกันการรุกรานจากข้าศึก ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมการค้าทางทะเล เพื่อทดแทนรายได้ภาษีที่ดินและภาษีเกลือที่สูญเสียไปจากดินแดนทางเหนือที่ถูกยึดครอง (Stuart-Fox, 2000: 47-49) การค้าทางทะเลระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยราชวงศ์ซ่ง (ใต้) จึงรุ่งเรืองมาก ปรากฏหลักฐานการเข้ามาของคณะทูตและพ่อค้าจีนในเกือบทุกดินแดนโพ้นทะเลอย่างสม่ำเสมอ และนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน ระบบการค้าบรรณาการได้เจริญรุ่งเรืองและการเป็นรูปแบบการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าอย่างเป็นทางการระหว่างจีนกับไทยและรัฐอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สมัยราชวงศ์มองโกลมีความพยายามขยายอำนาจไปยังรัฐใกล้เคียงโดยรอบให้ยอมรับอำนาจการปกครองของพวกมองโกล หลายดินแดนถูกชาวมองโกลยกทัพเข้ารุกราน ขณะที่รัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกปฏิบัติแตกต่างออกไป คือ ราชสำนักมองโกลส่งขุนนางเดินทางมาเยือนพร้อมคำสั่งเชิงบังคับให้ทุกรัฐเข้าสวามิภักดิ์ต่อราชสำนักหยวน โดยการส่งบรรณาการถวายแด่จักรพรรดิที่กรุงปักกิ่ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรก ๆ ที่มีการบังคับให้รัฐต่าง ๆ ต้องเข้าไปยอมรับอำนาจของจักรพรรดิจีน แต่ด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการไม่แทรกแซงการเมืองภายในของจีนดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้รัฐส่วนใหญ่ยอมเข้าอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ต่อจีนในระบบบรรณาการ และส่งผลให้การติดต่อสัมพันธ์ระบบบรรณาการระหว่างจีนกับรัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เจริญรุ่งเรือง ตัวอย่างกรณีของอาณาจักรสุโขทัยของไทยนั้นถูกบังคับให้ยอมอ่อนน้อมต่อราชวงศ์มองโกล ซึ่งสุโขทัยยอมรับข้อเรียกร้องของราชสำนักหยวน โดยแต่งตั้งไปถวายบรรณาการยังราชสำนักหยวนรวม 12 ครั้ง ระหว่าง ค.ศ. 1292 - 1323 ตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชถึงสมัยพระยาลำดวน นับเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของความสัมพันธ์ระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทยที่สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาลแก่ราชสำนักสยาม และผู้ปกครองยุคต่อ ๆ มา ก็สืบทอดธรรมเนียมปฏิบัตินี้ จนกระทั่งยกเลิกใน ค.ศ. 1853 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ระบบบรรณาการได้เสื่อมลงพร้อม ๆ กับความเสื่อมถอย

ของราชวงศ์ชิง (清, Qing dynasty, ค.ศ. 1644 - 1911) ราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองแผ่นดินจีนก่อนจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสมัยใหม่

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน เมื่อเข้าสู่ราชวงศ์ฮั่น ปรากฏหลักฐานในเอกสารโบราณของจีนเกี่ยวกับการติดต่อทางการค้าระหว่างจีนกับรัฐโบราณตามแนวชายฝั่งส่วนที่เป็นคาบสมุทรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระยะแรกการติดต่อสัมพันธ์เป็นลักษณะของการเดินเรือติดต่อการค้าเป็นหลัก กระทั่งต่อมาได้มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักต่อราชสำนักในลักษณะของการยอมอ่อนน้อมเข้ามาถวายบรรณาการต่อจีนของรัฐต่าง ๆ โดยรอบ ภายใต้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แฝงอยู่กับระบบบรรณาการ ดังปรากฏว่า รัฐที่จะทำการค้าขายกับจีนได้นั้น ต้องมาถวายบรรณาการต่อราชสำนักจีนเพื่อยอมรับอำนาจที่เหนือกว่าของจีนก่อน จึงจะได้รับอนุญาตให้ทำการค้าได้ เมื่อเข้าสู่สมัยราชวงศ์หยวน การติดต่อสัมพันธ์ระบบบรรณาการอาจเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบเดียวที่จีนอนุญาตให้ต่างชาติติดต่อกับจีนและนัยยะทางการค้าที่มาพร้อมกับระบบบรรณาการ ทำให้ถูกเรียกว่าเป็น “การค้าบรรณาการ” (tributary trade) ที่จีนติดต่อกับรัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนกระทั่งราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายในประวัติศาสตร์จีนล่มสลายในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

References

- Ban, G. (1962). **Book of Han (漢書)**. Beijing: Zhonghua Book Company.
- Fairbank, J. (1953). **Trade and Diplomacy on the China Coast**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Gungwu, W. (1958). The Nanhai Trade: A Study of the Early History of Chinese Trade in the South China Sea. **Journal of the Malaysian Branch, Royal Asiatic Society**, 31(2): 1, 3-135.
- Pongsripiam, Winai. (2011). Inscriptions of King of Srivijaya and Inscription Sri Maha Raja (จารึกพระเจ้ากรุงศรีวิชัยและจารึกศรีมหาราช). In Orapin Kamsorn (Eds.). **100 Important Documents: Issues in Thai History No. 10 (100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ ลำดับที่ 10)**, (pp. 5-22). Bangkok: Sakdisopha Press.
- Silian, Y. (1973). **Book of Liang (梁書)**. Beijing: Zhonghua Book Company.
- Stuart-Fox, M. (2000). **A Short History of China and Southeast Asia: Tribute Trade and Influence**. Singapore: Allen & Unwin.
- Twitchett, D. (2009). **The Cambridge History of China (Vol. 5)**. Cambridge, Massachusetts: Cambridge University Press.
- Twitchett, D., & Loewe, M. (1986). **The Cambridge History of China (Vol. 1)**. Cambridge, Massachusetts: Cambridge University Press.